

**Натисніть тут, щоб
купити книгу на сайті
або замовляйте за телефоном:
(0352) 51-97-97, (067) 350-18-70,
(066) 727-17-62**

ЯРОСЛАВ БЕНЗА

НК[®] Богдан

Запрошую юних читачів, їхніх батьків, братиків
і сестричок, дідусів і бабусь у чарівний світ дитинства,
з якого ми всі вийшли, як із країни, де і сміялося,
і плакалося легко.

Оксанкам і Михайликам,
Івасикам і Настям —
Допитливим читайликам
Я зичу миру й щастя.

Ярослав Бенза

Упорядник *Євген Баров*

УДК 82-1
ББК 84(4Укр)-5
Б 46

Бенза Я.

Б 46 Нові чарунки : поезія / Я. Бенза. — Тернопіль :
Навчальна книга – Богдан, 2018. — 256 с.

Видання здійснене за фінансової підтримки
Тернопільської обласної державної адміністрації
та Тернопільської обласної ради.

«А вища все-таки Любов!»

— Подивися, старий, якого я вірша присвятив твоїй донечці.

З такими словами замість вітання ввійшов до мене в кабінет Ярослав Бенза березневого ранку 1983 року (він по-дружньому казав «старий», бо я на два роки старший за нього). Моїй Олечці тоді щойно виповнився рочок. Ми зі Славком наразі були молодими батьками, хоча й «перезрілими». Бо Оля народилася, коли мені вже було майже 34, а рочком старша Ярославова Таня — в його 31 рік. Тож дівчатка наші були нам дуже дорогі, бо довгоочікувані. Звісно, я зрадів такому несподіваному поетичному дарунку, адже вірш «Оліні олені», який Славко тут же мені прочитав, справді чудовий.

Сни розкажу я вам Оліні:

Олечці снилися олені.

Дівчинка міцно засне —

З лісу до неї жене

Сон — всемогутній чаклун —

Оленів цілий табун...

...Перше моє знайомство з Ярославом Бензою відбулося навесні 1974 року. На обласне радіо він прийшов після військової служби. Перед тим з відзнакою закінчив факультет журналістики Львівського держуніверситету. На курсі Славко був чи не наймолодшим студентом, бо вступив одразу після школи, 17-річним, тоді як більшість хлопців уже відслужили армію. Але вони, хоч і ганяли тодішнього «салагу» за цигарками чи вином, усе ж поважали за ґрунтовні знання, високу ерудованість, працьовитість і скромність, не раз користувалися його конспектами, шанували за поетичні здібності.

В колективі обласного радіо Ярослава Бензу швидко поцінували за кмітливий розум, досконалу мовну грамотність, образність мислення і логічність думки, зрілу професійність. Уже за кілька місяців довірили очолити провідний відділ — редакцію вістей. І він, не зважаючи на певний скептицизм і заздрість декого із старших колег, швидко довів, що відповідальна посада йому до снаги.

Як звукооператору, мені доводилося опрацьовувати, тобто «чистити» від огріхів магнітофонні записи радіожурналістів, монтувати з ними передачі, записувати тексти. Вже тоді звернув увагу на неабиякий хист Ярослава, його вміння швидко вникати у тему розмови, ставити чіткі грамотні запитання співбесіднику, порушувати серйозні проблеми, створювати цікаві «слухабельні» передачі.

Коли у вересні 1974 року мене перевели на посаду кореспондента саме у відділ вістей, то, як мовиться, на собі відчув, який Славко вмілий у редагуванні «чужих» матеріалів — обережний, шанобливий у втручанні до авторського тексту. Я майже в усьому з ним погоджувався, тому що бачив його редакторське вміння вносити зміни лише на поліпшення, але, якщо аргументовано наполягав на своєму, він швидко погоджувався, ніколи не тиснув авторитетом керівника.

І хоча характер у нього був непростий, мені з ним працювалося легко. Я багато хорошого перейняв у Ярослава для свого професійного становлення, за що йому глибоко вдячний. Зокрема, у вимогливості до мови, як головного журналістського знаряддя праці, у вмінні й необхідності користуватися словниками як у повсякденній практиці, так і просто в житті.

Щодо цього незабутній цікавий випадок. Повертаючись до початку своїх спогадів, хочу сказати, що присвячений мій донечці вірш «Оліні олені» дав назву найпершій Ярославовій збірці поезій для дітей, що з'явилася у 1992 році. Маю також задоволення від того, що безпосередньо причетний і до назви його другої подібної книжки. А було це так. Якось

шукав у російсько-українському словнику переклад слова «ячейка». Дивлюся, стосовно бджолиних стільників воно означає «чашечка» і (о, диво!) «чарунка». Я аж підскочив од несподіваного захоплення! І прожогом до Славка в кабінет. Уже цього разу сам замість вітання вигукнув з порога: «Егей, сину пасічника! Ти подивись, яке чудове слово я знайшов! Думаю, тобі як поету воно дуже сподобається».

Ярослав глянув у словник, усміхнувся ніяково і якось навіть здивовано. Напевно, теж не знав цього справді чудового, але забутого слова. І це тоді, коли сам дуже любив повертати в сучасний ужиток маловживані занедбані часом слова, що помітно в багатьох його віршах. Тож я зрозумів, що зерно лягло в благодатний ґрунт. І не помилився. Вже наступного дня мізансцена повторилася.

— Старий, слухай вірш «У горах Медоборах»:

*Тепле літо на леваді,
«Лапки гусячі» цвітуть.
Бджоли мед беруть із паді,
Над чарунками гудуть...*

Я захоплено заплодував, підскочив і обійняв Славка: «Молодець, чудовий вірш!»

— Спасибі тобі, старий, ти його співавтор.

Думаю, саме тоді Ярослав визначився з назвою своєї другої книжки поезій для дітей, в яку мали увійти і вже написані, і наступні вірші. Збірка «Чарунки» вийшла теж у Тернопільському видавництві «Навчальна книга — Богдан» у 1995 році з колоритними ілюстраціями художника Миколи Ткачова. Передмову «Світлиця душі» написав видатний тернопільський поет Борис Демків, там є такі рядки:

«Хтось мудро сказав, що для дітей треба писати так, як і для дорослих, але ще краще. І Ярослав свято сповідує цю істину. Його творчій манері притаманне тонке відчуття камертона

дитячої душі, багатобарвне бачення всього сущого, що народжується на землі-матері.

...Збірка приваблює добірною мовою, в арсеналі якої і медитативні роздуми, і відточені до афористичності вислови, і дивні розсипи алітерацій, що особливо полюбляють маленькі читачі».

Так, досвідчений літератор і сам неабиякий поет Борис Демків зірко підмітив у Ярослава Бензи оті справді «дивні розсипи алітерацій». Зрештою, одна із них, як мовиться, на виду вже у назві й рядках однойменного вірша першої збірки «Олині олені». А далі щораз охочіше і вправніше Славко вдається до цього непростого літературного прийому. Хто віршує, той знає, що володіти ним дуже складно. Для цього треба справді глибоко любити і досконало знати рідну мову, сповна опанувати багатство її синонімів, діалектів тощо. Йому це вдавалося, як мало кому іншому. Ось лише кілька фрагментів зі «скоромовок, спотиканок, потішок», як він сам визначив ці форми.

*Грудкуватий град у граді,
Грім гримкоче грозяний.
Не грози, грозо, громаді,
Гримне в горах грім грибний.*

Або таке диво:

*— Ти, журавле, — кряче крук, —
Вкрав у мене голос «Кру».
— Круче, голос я не крав,
В тебе він не «Кру», а «Кра».*

Ще цей штрих:

Ходить ходором хуртеча...

Ось чергова знахідка:

*Пилип до Прокопа по кріп,
Прокіп до Прісі по окріп.
Пилип від Прокопа із кропом,
Прокіп від Прісі із окропом.*

І таких прикладів Бензового залюбування мовою можу навести дуже багато. Але найкраще спрямувати зацікавленого читача до третьої книжки Ярослава «Абомовня», що у тому ж видавництві «Навчальна книга — Богдан» з'явилася на світ у 2017 році вже після смерті автора. Він устиг її підготувати десь на 90 відсотків. Уже й оригінальне художнє оформлення куншטיками зробив його добрий приятель, головний художник Тернопільського академічного театру актора і ляльки Володимир Якубовський. Але не судилося... Мені випало довести задум Ярослава до логічного завершення, з допомогою спонсорів утілити його мрію в життя. Спасибі їм усім.

Свою «Абомовню» (це маловживане слово означає «відлуння») Ярослав Бенза побудував за принципом алфавіту. Але як талановито це зробив! Для кожної букви створив окремий вірш, у якому зібрав якомога більше слів саме з цією буквою. Ця надскладна робота зайняла кілька років, і Слава щиро радів, що таки домігся свого. Якраз у цій невеликій книжці знайдете оті сповна щедрі «дивні розсипи алітерацій»!

Ми, журналісти обласного радіо, хто багато років працювали пліч-о-пліч з нашим багатогранно обдарованим колегою, були свідками його цікавої за оригінальністю творчої лабораторії, про яку добре сказав наш колишній «радіатор» (як жартома називаємо себе за аналогією з «авіатором»), а нині представник Національної ради з питань телебачення і радіомовлення, заслужений журналіст України Михайло Зубик: «Ярослав Бенза жив словом і жив у слові та відзна-

чався жагучою любов'ю до словотворення. Кожну фразу він виношував як дитину, її народжував і виколисував.

Сидів за столом і вишпінтував кожне слово. Потім перевертав його в роті і пробував, як воно вписуватиметься у речення, наскільки воно звучатиме».

Не можу не згадати ще про одну важливу частку Славкового творчого доробку — ним задуманий і народжений мистецький радіоальманах. Щотижня протягом 24 років звучало: «В ефірі програма обласного державного радіо «Медобори». Перед мікрофоном її автор і ведучий Ярослав Бенза».

Це справді був його вимріяний і улюблений витвір, який не віддавав нікому, на звукові сторінки передачі запрошував багатьох обдарованих людей Тернопільщини і України. Будучи сам творчою натурою, охоче спілкувався з письменниками і поетами, артистами і художниками. Не пропускав місцевих вернісажів, мабуть, тому його робочий кабінет нагадував невелику виставку картин, подарованих йому друзями-художниками. Поряд із відомими не цурався і початкуючих поетів, для багатьох із яких саме його радіоальманах став першою сходинкою до широкого визнання і неабияким стимулом їхнього подальшого самовдосконалення. Найперше — це для членів Тернопільського літературного об'єднання при обласній організації НСПУ, з якими товаришував чи був добре знайомий.

Славко по-синівськи ніжно любив свою малу батьківщину — мальовничий хутір Гутишину, що за п'ять кілометрів од його рідного Бариша, на південно-західному окрайці Буцацького району.

В його поезіях чимало спогадів із дитинства і юності. За будь-якої нагоди, як той лелека, летів додому. Казав, що йому тут так легко дихається! «А вірші, як кохання, з'являються несподівано, коли їх не чекаєш. Це якась така складна і бентежна напасть, після якої заспокоюєшся ковтком свіжої джерельної води чи настоящего на цілющому зіллі напою. І неод-

мінно хочеш, щоб тебе хтось послухав-вислухав, щоб навіть негамовний цвіркун замовк на хвилину».

— Ти знаєш, на Гутишині вірші з мене пруть, як вода з джерела, інколи навіть заснути не годен, — довірливо розповідав.

Мені не раз довелося бувати у нього на хуторі, тож бачив його домашню творчу кухню. Поруч зі Славковим ліжком, в узголів'ї, стояв старенький стілець, а на ньому — настільна лампа під жовтим абажурчиком і записна книжка з кульковою ручкою. Це, щоб на похваті, коли «пре».

*Я прокидаюсь з півниками третіми,
Ще теплі вірші соняхам читаю.*

Він володів іще одним рідкісним талантом — сприймати навколишній світ дитячими очима. Був дорослою сформованою людиною, займався серйозною справою, але неповторна своєю безпосередністю іскра дитинства, на щастя, збереглася в душі й зігрівала все його життя. В одному із віршів про це щиро зізнався: «Весь у дитинстві я, весь.»

Мені вдалося закінчити непросту роботу над поетичним спадком Ярослава Бензи. Два роки неспішної праці. Він мріяв, що його вірші будуть видані. Але щось недобре передчував. За кілька місяців до того фатального дня, 2 лютого 2010 року, рвучко зайшов до мого кабінету: «Дивися, старий, який вірш!» І схвильовано прочитав (автора, на жаль, не пам'ятаю):

*Упало яблуко в саду,
Затріпотіла гілка...
Отак і я колись впаду
Підкошено і гірко.*

— Ти бачиш, як талановито — про найстрашніше. — І додав притишено: «Це про мене...».

Я аж здригнувся: захоплення образністю поетичної думки і тут у ньому взяло гору над розумінням трагізму ситуації.

На моєму столі дві чималі теки. В них понад 400 віршів Ярослава Бензи. Більшість — просто чудові. Сподіваюся, будуть дві книжки. Одну попередньо назвав «Нові чарунки» — це буде доповнене перевидання тих перших «Чарунок», понад 220 поезій для малих читачів. І знову звертаюся до мудрих слів Бориса Демківа із згаданої вище передмови:

«Вже сама назва «Чарунки» — не випадкова. Син пасічника, він, мов та працювита бджола, що по краплині зносить до вулика запашний нектар, добирає до слова слово, викристалізовує з них образ, який би зігрів дитяче серце, зробив його ще добрішим і разом із тим захищенішим у цьому прекрасному і водночас жорсткому світі.»

Принагідно згадаю, що Ярослав із тих, про кого кажуть: «Він родом з дитинства». Адже ще у шкільні роки почав віршувати і друкуватися в районній і обласній пресі, а також навіть у «Зірці» — головній газеті тодішньої республіканської піонерської організації. У класі п'ятому чи шостому як активний юнкор (юний кореспондент) був нагороджений відпочинком у славетному на той час Всесоюзному піонерському таборі «Артек» у Криму. Подібної відзнаки він, простий сільський хлопчина із далекого хутора, був удостоєний не як бувало і тоді «по блату», бо дитина впливових батьків, а виключно за свою обдарованість і працюovitість. Отакі були його начала у світ «красного письменства». І покотилися літа ...

Не перестаю дивуватися широчезній тематичній палітрі поезій Ярослава Бензи. Кожен його вірш — плід невгамовної яскравої фантазії та безкінечної творчої уяви талановитої людини. Зокрема, до майбутньої другої книжки поки що умовну назву «Життєва дорога» запозичив із цієї строфи:

*Найбільше, що маєм, — життєву дорогу,
За кожну миттєвість завдячуймо Богу!
Є в кожного з нас Україна, є матір,
Живем і не знаєм, які ми багаті.*

У цій збірці, крім ліричних та філософських віршів для дорослої читацької аудиторії, буде розділ «Гумор і байки, жарти і дружні шаржі», який розкриває ще одну цікаву грань поета. І третій розділ — «З перекладацького доробку», що він робив також не менш талановито.

...Читав-перечитував, деякі по кілька разів, поезії Ярослава Бензи. Як багато у нього світлих, теплих, добрих образів, по-дитячому ніжних і милих, як безмежно він любив життя в усіх його найрізноманітніших проявах, як тонко умів підмічати промовисті деталі, яскраво і точно їх припасовувати, формуючи неповторні образи.

*Мала росинка
Красу леліє,
А колосинка
Добро посіє.*

Вчені стверджують, що Всесвіт розвивається за своїми не порушними законами. Тож, якби не було Ньютона чи яблуко не впало у нього на очах, формула земного тяжіння все одно б народилася. І таблиця хімічних елементів Менделєєва як і геніальна теорія відносності Ейнштейна нікуди б не ділися зі своїм відкриттям нехай іншого авторства. Але хто б, окрім Шевченка, написав би так, як Шевченко: «Реве та стогне Дніпр широкий»?.. Хто б інший написав неповторні рядки, як Франко чи Леся Українка, як Вінграновський або Ліна Костенко, як Борис Олійник чи Василь Симоненко?

Ніхто!!! Тому що бути Поетом — це великий дар Божий, найвищий поклик людської душі, що народжується і живе за особливими законами. І, вдихаючи в людину Душу, Бог дає

їй безмежну волю для творчого розвитку. А вже найщедріше тим, кого в миттєвість появи на світ, як мовиться, ще й цілує у тім'ячко, одаровуючи особливим Талантом. Серед цих обраних був і наш незабутній Ярослав Бенза, бо так, як він, теж ніхто не напише.

*Коли торкатимешся суті,
Збагнеш, напевно, в чому суть.
Не просто в цьому світі бути,
А треба просто в ньому бути...*

*...Гірка, як істина, Марія,
Молись до неї знов і знов.
Збагни, є Віра, є Надія,
А вища все-таки Любов.*

*Євген Баров,
заслужений журналіст України*

КОВАЛІ ЩАСТЯ

ЛИСТОЧОК-МІСТОЧОК

Сей вірш — мій первісток-синочок,
Іди, безштаньку мій, сюди.
Візьми листочок, як місточок —
По ньому річку перейди.

Удвох посидим на причілку,
А то гайнем за виднокрай.
З калини гілку на сопілку
Зламаю — ти на ній заграй.

Ти — мій, ти віршик не
сирітський,
А подивляннячко моє.
Сусідський хлопчик чи
слобідський
Тебе на голос впізнає.

Сей вірш — мій первісток-синочок,
Агей, безштаньку мій, агей.
Візьми листочок, як місточок,
І йди по ньому до людей.

МОЛИТВА ДО МАРІЇ

Єдиній молюся зорі я
І віри тримаюся я:
Надією буде — Марія,
Опорою буде — Марія,
Ісусова мати й моя.

Молюся ранковій зорі я.
Хоч день обвива, як змія, —
Надією буде — Марія,
Опорою буде — Марія,
Ісусова мати й моя.

Стою на високій горі я,
Зоря одинока сія.
Опорою стала — Марія,
Надією стала — Марія,
Ісусова мати й моя.

У ЛУЗІ

Пішов бузько за жабками,
А чапля здоганя.
Між гусячими лапками¹
Пасеться гусеня.

Вітрець росинки — вуглики
Поздмухує в ручай —
Нам молочка у кухлики
Націдить молочай.

Оббризкує нас сонечко
Із ніг до голови.
Гірке смакуєм монечко,
Ростем скоріш трави.

¹ Гусячі лапки — жовті лугові квіти.

ВЕСНА НА ВІЛІЇ

Вернулися журавлики
У наш весняний світ,
І попливли кораблики
За кригою услід.

— Бажаємо, журавлику,
Тобі в гнізді тепла.
— Мій флагманський кораблику,
Відчалюй від села.

Дивуються журавлики:
На бурунцях ріки
Гойдаються кораблики,
На суші — моряки.

Тільняшку, певне, юнга
У брата попросив.
Стоїть команда юна
Газетних кораблів.

По трапу вибіг Костик
На капітанський мостик.
— Пройшли ми перші милі, —
Заправив Костик форму, —
Здіймає вітер хвилі,
Отож чекаймо шторму.

...Моряче симпатичний,
Здолаєш крізь тумани
Індійський, Атлантичний
І Тихий океани.

Хлюпоче річка Вілія,
Бо знявся вітровій,
Відчалила флотилія
З газет старих і мрій.

УПЕРШЕ, ВИВІЛЬГО, УПЕРШЕ

... Ці вільгі¹ брунечки на вільсі,
Ці бризки — плескоти весла.
На полонині, в лузі, в лісі,
У горах, долах — скрізь весна.

Трава ранкова, на траві —
Роса найвищого гатунку.
Запахли квіти ярові,
І сіла бджілка на медунку².

На полонині, в лузі, в лісі —
Весни обвітрене лице,
Ворожить вивільга³ на вільсі:
— Це вже було чи вперше це?

Сидить, від захвату завмерши.
А заспіває — йде луна.
Уперше, вивільго, уперше
Ця синь, ця зелень, ця весна!

¹ Вільгий — вологий.

² Медунка — трав'яниста рослина-медонос.

³ Вивільга — співочий птах.

У ГОРАХ МЕДОБОРАХ

Тепле літо на леваді,
Васильки в житах цвітуть.
Бджоли мед беруть із паді,¹
Над чарунками² гудуть.

Щедрі будуть медозбори!
Пахнуть луки і сади.
Все у горах Медоборах
Зарясніло на меди.

Кожну бджілку пригощає
День медунками,
І бджола мені співає
Над чарунками.

«Ти по запаху вощини,
Де б не був — додому йди,
Для своєї Батьківщини
На добро рясній завжди».

¹ Падь — медвяна роса.

² Чарунки — щільники.